

thực, ông chưa bao giờ hoàn toàn tách mình khỏi nhãn quan thần học. Ông luôn duy trì một lập trường chống nhà nước lạnh mạnh và hiển nhiên là một người chống dân chủ kiên định. Thật ý nghĩa khi một trong những nhà thần học Công giáo hàng đầu đương thời, Henri de Lubac S.J., đã cống hiến một nghiên cứu sâu sắc về ông: *Proudhon et le christianisme* (Proudhon và Kitô giáo). Constantin Frantz, nhà bảo thủ vĩ đại người Đức, không thể giấu sự ngưỡng mộ đối với Proudhon, nhưng tỏ ra tiếc nuối khi phải trích dẫn một "kẻ cực đoan người Pháp" vì nước Đức, quốc gia kinh điển của những nhà tư tưởng, đã trở nên cần cỗi về mặt trí tuệ. Tuy nhiên, Proudhon vẫn tin chắc rằng nước Pháp là quốc gia của "sự tầm thường vàng son".

Chúng ta hãy trích dẫn một vài đoạn để hình dung phần nào khía cạnh tư duy của Proudhon – khía cạnh chắc chắn sẽ xung đột với nhãn quan xã hội chủ nghĩa sau này vốn mang tính độc tài, tập quyền và "dân chủ".

"Cuộc Cách mạng tháng Hai đã thay thế hệ thống bỏ phiếu theo 'giai cấp', nhưng tinh thần thanh giáo dân chủ vẫn chưa thỏa mãn. Có người muốn trao quyền bầu cử cho cả trẻ em và phụ nữ. Những người khác lại phản đối việc loại trừ những kẻ vỡ nợ, tù nhân được tha và phạm nhân. Người ta phải tự hỏi tại sao họ không đòi hỏi trao quyền bầu cử cho cả ngựa và lừa."

"Chủ nghĩa dân chủ là ý niệm về một nhà nước không có giới hạn."

"Tiền, tiền, và luôn luôn là tiền – đây chính là cốt lõi (*le nerf*) của chủ nghĩa dân chủ."

"Chủ nghĩa dân chủ đắt đỏ hơn quân chủ; nó không thể dung hòa với tự do."

"Chủ nghĩa dân chủ không gì khác hơn là sự bạo quyền (tyranny) của đa số, thứ bạo tàn đáng ghê tởm nhất trong tất cả vì nó không dựa trên thẩm quyền của tôn giáo, sự cao quý của dòng tộc, hay đặc quyền của tài năng hay tài sản. Nền tảng của nó là con số, và chiếc mặt nạ của nó là danh nghĩa nhân dân."

"Chủ nghĩa dân chủ là tầng lớp quý tộc của những kẻ tầm thường."

"Quyền lực, vốn trong chế độ quân chủ là nguyên tắc hoạt động của việc cai trị, thì trong chế độ dân chủ lại là mục đích của chính phủ."

"Nhân dân, nhờ sự thấp kém và khốn khổ của mình, sẽ luôn hình thành nên đạo quân của tự do và tiến bộ – nhưng do sự thiếu hiểu biết và tính bản năng sơ khai, cộng với sự cấp bách của nhu cầu và sự nôn nóng trong khao khát, họ lại nghiêng về các hình thức quyền lực đơn giản. Những gì họ tìm kiếm tuyệt nhiên không phải là những bảo đảm